

Gondolatok

*A fogvatartott nők kezelésével, nevelésével
összefüggő egyes kérdésekről*

A Kalocsai Fegyház és Börtön országos intézet, az elítélt nők szabadságvesztés büntetésének végrehajtását biztosítja. A város központjában elhelyezkedő zárt épülettömbben levő intézmény működési feltételei nem optimálisak; az épület nem büntetés-végrehajtási célra létesült. Elsősorban fegyház és börtön fokozatúak elhelyezésére szolgál, többségében három évnél hosszabb időre elítéltek töltik itt büntetésüket. Több speciális csoport működik, így a gyógyító-nevelő csoport, átmeneti csoport, enyhébb végrehajtási szabályok alá helyezettek csoportja. Befogadja az intézet a városi bíróság hatáskörébe tartozó ügyekben előzetes letartóztatásba helyezetteket. Az intézet fenntartási munkáinak elvégzésére börtön fokozatú férfi elítélteket fogadunk be. Az elítéltek többségének foglalkoztatását a Kalocsai Konfekcióipari Kft. a varrodában és a vegyesiparban teszi lehetővé; az intézet pedig az elítéltek ellátását biztosító munkahelyeken.

Az intézetben folyó nevelő munkát meghatározó főbb körülmények

1./ A nők társadalomban betöltött szerepe:

A nőknek a társadalomban betöltött szerepe sajátos fizikai, lelki adottságaik miatt lényegesen eltér a férfiakétól. Gazdaságilag ritkán önállóak, életvitelüket befolyásolja az érzelmi kötődés, így döntő jelentőségű a feleségként, családayaként, élettársként megélt szerep.

Igénylik a koncentrált figyelmet, a törődést, az odafordulást, ugyanakkor lelkileg könnyebben sérülnek; folyamatos a „valakihez tartozás”, a másról való gondoskodás igénye.

Szűkebb személyes életteret alakítanak ki maguknak, melyet elsősorban a család jelent, ebben sok esetben alá-fölérendeltségi viszonyban élnek, de nem kizárt irányító szerepük.

Életmódjukat a saját döntéseik alapján határozzák meg, igazodva a környezet társadalmi normáihoz, értékrendjéhez, igényeihez.

2./ A nők helyzete a börtönben:

- alapvető meghatározó tényező a szabadság hiánya; a felsorolt szerepei gyakorlásának lehetőségei módosulnak; a róla alkotott társadalmi, családi értékítélet negatív irányban változhat;

- sok esetben itt kényszerül először szembenézni önmagával, tetteivel, felelősségével;
- általában új értékrenddel, más erkölcsi normákkal szembesül;
- az eddig általa is irányított személyes élettere megváltozik, kívülről irányítottá válik;
- az általa már jól ismert alá-fölérendeltségi kapcsolatokból új, egyrészt szigorúan meghatározott, de egyértelműen alárendeltségi viszonyba, míg ezzel egyidőben társaival mellérendeltségi kapcsolatba kerül;
- döntési lehetőségei és mechanizmusai alapvetően megváltoznak;
- az eddigi életmódját pozitív vagy negatív irányban változtatja a zárt intézet, ez új ismeretek mielőbbi elsajátítását, a gyors alkalmazkodás kényszerét hozza magával;

Egyidejűleg kell igazodnia saját kényszerközösségéhez, és ugyanakkor más módon a büntetés-végrehajtás hivatalos elvárásaihoz;

- alkalmazkodási mechanizmusa működtetése során eddig nem gyakorolt szerepjátékokra kényszerül, illetve vállalkozik;
- kényszerközösségbe kerül, amely részben jogilag, részben személyiségjevei alapján meghatározott és tőle független;
- érvényesül a „hotel-hatás”; különböző mikrokörnyezetek szocializációs szokásait kénytelen megismerni és eltűnni, intimszférája nagyon beszűkül.

A zártság által kiváltott leggyakoribb hatások

A személyes szabadság korlátozása, a kényszerű együttélés, a férfiakhoz képest látványosabb, észrevehetőbb, szélsőségesebb reakciókat válthat ki, amelyek

1. a személyiségjegyeiktől, a stílustól, az előélettől és az életmódtól függően széles skálán jelenhetnek meg, melynek a két szélső pontja jellemzően

- depressziós tünet

- okai lehetnek:

- a szabadságvesztés ténye,
- a tettel való szembesülés
- a hosszú ítélet

- feltétele:

- egy megfelelő értelmi színvonal;
- és érzelmi igénybevehetőség

- teendő:
    - alapvető fontosságú az időbeni elismerés, melyet a zártság körülményei nagymértékben megnehezítenek, ugyanis a tünetek egyformák az elvárt magatartással.
  - agressziós tünet:
    - okai:
      - tényleges helyzettel való szembenállás, nem akar, vagy nem tud alkalmazkodni a helyzethez
      - lázadási, vagy segélykérési reakció, „figyelj rám” attitűd.
    - jellemző:
      - hisztéria, verbális agresszió
  - teendő:
    - pszichoterápia, végletes esetben kényszerítő eszköz alkalmazása.
- Ezen szélsőségek között természetesen a többség normális reakciókat él át, melyek a börtön körülményei között is elfogadhatók és kezelhetők.

A nevelési munka főbb tartalmi elemei

Meghatározó jelentőségű az a tény, hogy az intézetben női fogvatartottakkal foglalkozunk. Az egész programot ennek a ténynek rendeljük alá, az előző fejezetekben kifejtettek szerint módosítva, s maximálisan egyénre szabva az alább felsorolt főbb elemeket.

1./ Az elítélt személyiségének megismerése:

A szabadságvesztés teljes ideje alatt tartó folyamat, amely a következőket foglalja magában:

- **a szociális háttér felmérése;**
anyagi körülmények, lakáshelyzet, a megélhetés eddigi forrásai, a jövedelem-szerzés módja stb.
- **családi háttér, kapcsolatok, neveltetés**
családi állapota, gyermekek száma, elhelyezése a börtönbüntetés előtt és alatt, a családszerkezetben betöltött helye és szerepe, érzelmi kötődései, azok felmérhető valóságtartalma
- **tágabb emberi kapcsolata;**
munkahelyi, baráti, lakókörnyezeti, esetleges börtönkapcsolatai stb.
- **önmagáról kialakított képe – énkép;**
iskolái, képességei, eddigi életútja a börtönig;
- **értelmi képességei, érzelmi igénybevehetőségének felmérése, akarati beállítottsága.**

2./ Foglalkoztatás, önképzés:

Alapvető feladat a munkakényszer elfogadtatása, az adott munkalehetőségek közül a képességeinek leginkább megfelelő kiválasztása.

A számára hasznos – ellenérték nélküli – tevékenység iránti belső igény felkeltése, a meglévő igények lehetőség szerinti „kiszolgálása”, támogatása.

3./ Családi és társadalmi kapcsolatok erősítése:

A kapcsolattartási formák jogszabályi előírások szerinti biztosításával, szükség esetén családterápiával segítjük a legfontosabb kapaszkodó, a család megtartását a büntetés-végrehajtás teljes ideje alatt.

A különböző missziókkal, társadalmi segítő szervezetekkel kialakított kapcsolatokat felhasználjuk a gyökértelen emberek további sodródásának lelassítására, élő kapcsolatok kialakítására, a társadalomba való beilleszkedés segítésére.

4./ Reszocializációs és szabadidős programok szervezése:

A női szerepgyakorláshoz igazodó, a reális lehetőségekkel számot vető, csoportos és egyéni foglalkozások formájában megvalósuló tevékenység.

Beletartoznak az iskolai és szakképzések, a szakkörök, a tanfolyamok, a szabadidős programok, a könyvtár, a tankönyha használata.

A feladatok végrehajtását szolgáló eszközök, módszerek, lehetőségek

1./ Az elsődleges eszköz a fogvatartottal bármilyen kapcsolatba lépő egyén saját személyisége, felkészültsége és hitelessége, valamint példamutatása;

2./ a jogi előírásokban foglaltak egyénre szabott megvalósítása; a közösségi rendszerek jogszerű működtetésével a jogok és kötelezettségek egységének biztosítása;

3./ egyéni és csoportos foglalkozások, terápiák szervezése, lebonyolítása;

4./ speciális teamek létrehozása megadott célok megvalósítására (pl. alkoholisták, zavaros személyiségűek, drogfüggők kezelése, stb.);

5./ a lelki gondozás feltételeinek biztosítása a tényleges igények és lehetőségek szerint (pszichológus, pszichiáter, pasztorál-pszichológus, lelkész, vallásgyakorlást segítő személyek stb.);

6./ fontos kezelési lehetőség a börtön fokozatúak számára az EVSZ, mely minimálisra csökkenti a börtönártalmakat, biztosítja a kapcsolatok szinten tartását, zökkenőmentes visszailleszkedést tesz lehetővé;

7./ jól hasznosítható forma az átmeneti csoport, amely a hosszú szabadságvesztést töltő esetében hangsúlyváltást jelent a vele való foglalkozásban: a kinti életről eddig kapott információk tematikus átgondolását és feldolgozását elvégezve a külső világ megváltozott körülményeinek megismerését, az ahhoz való alkalmazkodást szolgálja;

8./ a tényleges családi kapcsolatokkal nem rendelkezők érdeklődésének felkeltése a missziók, társadalmi segítő szervezetek munkája iránt, bevonásuk ezekbe a közösségekbe; ezzel fenntartható a külvilág iránti érdeklődés (levelező kapcsolatok), illetve konkrét anyagi segítséget kaphat csomagküldés, de szabadulás utáni szállás és munkalehetőség biztosítása tekintetében is;

9./ a különböző fokozatokat s az ehhez kapcsolódó kezelési módokat átjárható rendszerként kell működtetni;

10./ a jutalmazás és fegyelmezés eszközeit egyénre szabottan alkalmazni, kiemelt fontosságot tulajdonítva a pozitív menedzselésnek.

Főbb etikai követelmények a nevelést végző személyekkel szemben

1./ Felkészült, hiteles, az útmutatás és a mások ügyeibe való beavatkozás súlyát és felelősségét érző, nyitott, határozott személyiség legyen;

2./ csak annyiban szabad beavatkozni a fogvatartott ügyeibe, amennyiben azt ő maga igényli, illetve amennyiben ezt a rend és fegyelem fenntartása szükségessé teszi;

3./ a fogvatartott nem kiskorúsítható, önálló, felelősséggel rendelkező, döntésképes, cselekvőképes személyként kezelendő;

4./ biztosítani kell biztonságát, személyiségi jogainak érvényesülését;

5./ tilos a tudomásra jutott információkkal való bárminő visszaélés!

6./ a fogvatartottat az önálló életvezetésre kell felkészíteni, nem szabad a börtönhöz, mint intézményhez kötni!

7./ reális célokat tűzünk ki, nem megváltás, segítség, támogatás a feladatunk!

A nevelőmunka célja, hatása az intézet rendjére

A befogadástól kezdve a szabadításra koncentrálni kell a feladatokat meghatározni, és a fogvatartottal együttműködve végrehajtani.

A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy a törvényben rögzített joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől.

Végző soron mindazok a törekvések, melyek mentén az elítéltekkel kapcsolatos munkát végezzük, nem elhanyagolható szerepet játszanak az intézet rendjének, de biztonságának kialakításában sem.

Naivitás lenne azt hinni, hogy a bezártság, a börtön, mint intézmény „szerethető”, de minimum „elviselhetővé” kell tenni, annál is inkább, hogy a további személyiségtorzulásokat megelőzzük, vagy lényegesen alacsonyabb szinten tartsuk.

Miképp érhető el ez? Szerintem – szerintünk – olyan körülmények megteremtésével, melynek folytán az elítéltnem érzi elveszettnek magát, tudja, hogy valós problémái többségére megoldást tud segítségünkkel találni; ahol partnerként kezeljük, s ennek okán vele szemben követelményeket támasztunk.

Bízunk benne, hogy olyan „apró” fontosságú dolgok, mint pl. a telefonálás napi lehetőségének biztosítása szükségtelenné teszi mobiltelefon becsempészé-

sét, hiszen „*hivatalosan*” adott a lehetőség a gyermekekkel, családtagokkal való akár napi beszélgetésre.

Hisszük, hogy az az ember, aki megfelelő támogatást élvez, várhatóan nem fordul „*figyelem-felhívásként*” sem önmaga, sem a személyzet ellen.

Az ily módon oldott feszültségek nem jelennek meg az intézet mindennapjaiban, nem nehezítik sok egyéb teendőnk ellátását, a napi feladatok végrehajtását.

Kétségtelen tény, hogy minden jó szándékunk és törekvésünk nem ér célba, hiszen az együttműködés kétoldali viszonyt feltételez. **Sikertelenségként viszont csak azt kell tekintenünk, amikor meg sem próbáltuk, hogy sikeresek legyünk!**

Dr. Erdődi Orsolya